
BERAČI IN ODNOS DO NJIH NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

Mojca Ramšak

81

IZVLEČEK

Pripovedovalci iz zbirke *Tako smo živeli, Življenjepisi koroških Slovencev* (1993–1997) so o brezdelju govorili v spominih na vaške posebneže (berače, siromake, petlarje), ki so – večinoma ne po svoji krivdi – živeli na materialnem in družbenem obrobju ali so bili drugače izključeni zaradi starosti in pohabljenosti.

Ključne besede: etnologija, koroški Slovenci, berači, življenjske zgodbe

ABSTRACT

In the collection “That's how we lived, life Stories of Carinthian Slovenes” (1993–1997) the narrators referred to idleness in their memories of village characters (beggars, paupers). These were people who, in most cases, were not responsible for their condition, but lived materially and socially on the margin, or were excluded in other ways because of their age or because they were crippled.

Key words: ethnology, Carinthian Slovenes, beggars, life stories

Odnos do dela je bil v 20. stoletju na avstrijskem Koroškem pogojen z močno tradicionalnostjo podeželske slovenske družbe. Toda tako kot drugod v Sloveniji se je tudi na Koroškem odnos do dela spreminjal z vse večjo mehanizacijo in na koncu 20. stoletja lahko govorimo o prevrednotenju ideala kmečkega dela. Vrednote predindustrijske družbe so nadomestile vrednote industrijske družbe, ponekod, predvsem med mlajšimi, pa tudi vrednote postindustrijske družbe. Minevajo časi (koroškega) Slovenca kot klenega kmečkega človeka. Ta predstava je le še v zavesti generacije, kateri je fizično delo na zemlji pomenilo sinonim za poštenost. Delo danes ni več vrednota, a to ne velja samo za Koroško. Vrednota postaja brezdelje ali vsaj obilica prostega časa.

Pripovedovalci iz zbirke *Tako smo živeli, Življenjepisi koroških Slovencev* (1993–1997) pa so o brezdelju govorili tudi v spominih na vaške posebneže, ki so – večinoma ne po svoji krivdi – živeli na materialnem in družbenem obrobju ali so bili drugače izključeni zaradi starosti in pohabljenosti.

Pripovedovalci so se “nedela” beračev spomnili, ko so govorili o svojem delu, čeprav jih vprašalnik po tem ni spraševal. To je potrebno poudariti zato, ker so se spominjali beračev – *petlarjev*, *prosjakov*, *siromakov* z vseh koncev Koroške (Šmarjeta v Rožu, Št. Jakob, Hodiše, Bilčovs, Dobrla vas, Globasnica, Brnca, Št. Lenart pri Sedmih studencih). Drugi viri pa poročajo o beračih še v Selah,¹ Vogrčah², na slovenski strani pa za Strojno³ in Črno⁴ na Koroškem. Pripovedovalci se spominjajo, da se je število beračev povečalo v času gospodarske krize, konec dvajsetih in v začetku tridesetih let.

82 V ožjem pomenu besede so bili berači in brezdomci brezposelni neporočeni in nevezani reveži s specifičnim potepuškim načinom življenja, živeči v materialnem pomanjkanju in brez stalnega bivališča in dela, velikokrat telesno nemočni in zato – potrebni pomoči. Prihajali naj bi iz raznih krajev Koroške, drugi so bili vaški ubožci. Pojem berača in brezdomca, kakor vidimo v odlomkih življenjepisov, pravzaprav vključuje različne materialne pogoje, družbene odnose, zasebnost, čustveno in fizično počutje.

K beraštvu in brezdomstvu pa pripovedovalci prištevajo vidne in manj vidne oblike revščine. K manj vidnim oblikam brezdomstva so nekateri pripovedovalci pogojno šteli tudi cigane in tiste, ki so se preživljali s svojim delom, a niso bili stacionirani na enem mestu, npr. jesiharje (prodajalce kisa), krošnjarje, vandrovce (tu so mislili vse tiste, ki so opravljali svoje delo tako, da so šli od hiše do hiše in v šteri ponujali svoje storitve ali izdelke). Drugod na Koroškem, na primer na Strojni, so v to kategorijo vandrovcov šteli še potujoče kramarje, ki so tudi v letih po prvi svetovni vojni prinašali metrsko tekstilno blago, obrtnike, krojače, ofarce iz okoliških vasi, piskroveze itd.⁵

V mrliških matičnih knjigah je v letih od 1793 do 1858 za Sele omenjenih enaindvajset domačih in tujih beračev. Vpisani so samo tisti, ki so tam stalno ali začasno bivali in tam tudi umrli.⁶ Na Strojni je dočakalo konec od leta 1830 do 1898 štirinajst beračev,⁷ v Črni pa v obdobju 1807–1938 petinosemdeset beračev, revežev, ubožcev, beračic, rev in ubog, kot so takrat poimenovali domače in tudi tuje siromake.⁸

¹ Marija Makarovič, *Sele in Selani. Narodopisna podoba ljudi in krajev pod Košuto*. Celovec, 1994, str. 97–101.

² Marija Stanonik, *Miniatura – slovstvena folklor v Vogrčah. Osem stoletij Vogrč*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1995, str. 391.

³ Marija Makarovič, *Strojna in Strojanci. Narodopisna podoba koroške hribovske vasi*. Ljubljana, 1982, str. 82–83.

⁴ Marija Makarovič, Ivan Modrej, *Črna in Črnjani. Narodopisna podoba koroškega delavskega naselja do druge svetovne vojne*. Črna, 1986, str. 174–178.

⁵ Prim.: Marija Makarovič, *Strojna in Strojanci. Narodopisna podoba koroške hribovske vasi*. Ljubljana, 1982, str. 82.

⁶ Marija Makarovič, *Sele in Selani. Narodopisna podoba ljudi in krajev pod Košuto*. Celovec, 1994, str. 98.

⁷ Prim.: Marija Makarovič, *Strojna in Strojanci. Narodopisna podoba koroške hribovske vasi*. Ljubljana, 1982, str. 82, 83.

⁸ Marija Makarovič, Ivan Modrej, *Črna in Črnjani. Narodopisna podoba koroškega delavskega naselja do druge svetovne vojne*. Črna, 1986, str. 174, 175.

Bolj skrito področje realnosti sta revščina in brezdomstvo žensk, za katerega se je dolgo verjelo, da ga ženske ne poznajo, ker naj bi bilo značilno za vihravo naravo moških, za njihovo vagabundstvo. Biti brezdomka se za ženske ni spodobilo in kar se ni spodobilo, se je pogosto zatajilo. Tradicionalne predstave so po vzoru vladajočih spolnih ideologij ločile ljudi, glede na vzroke njihovega brezdomstva, v dve skupini. Moški naj bi postali brezdomci, ker niso uspeli na poklicnem področju, kar je povezano tudi z nesposobnostjo skrbeti za družino. Ženske pa naj bi postale brezdomke, ker naj bi imele med drugim težave z opravljanjem vlog matere in žene.⁹ Na Koroškem so največ beračili moški – tako v življenjepisih – toda v spominu pripovedovalcev tudi ženske niso bile izjeme. Tiste, ki so bile blizu pojmu berača in brezdomstva, so uporabljale neformalno mrežo, v kateri so si zagotovile bolj ali manj prehodno bivališče, in zato nastopajo v vaški kolektivni zavesti in v življenjepisih bolj kot sekundarna brezdomska skupina.

Berači so govorili slovensko in nemško. Njihovo številnost omenjajo vsi pripovedovalci življenjepisov. K nekaterim, predvsem kmečkim hišam, so prihajali vsak dan, celo več jih je lahko prišlo v eni uri. Marija Makarovič za Črno za čas po letu 1927 denimo ugotavlja, da so vrste *petlarjev* povečevali tudi mlajši brezposelni moški in posamezne ženske; v obdobju najhujše gospodarske krize jih je na primer prišlo v hišo tudi po dvajset in več na dan. Ko je leta 1935 prenehal delovati rudnik premoga na Lešah, so prihajali otroci, stari deset do petnajst let kar v gručah.¹⁰

Bolj kot po pravih imenih so se pripovedovalci življenjepisov beračev spomnili po vzdevkih ali hišnih imenih, na primer Vodnikov Šiman, Pvavčev Rokej, Pekov Anza, Tomova Mica, Grosova Jera, Tinja, Smodl, Rebrc... Z dajanjem vzdevkov so označili beračeve posebnosti. V primerih, ki jih navajajo življenjske zgodbe, gre izključno za poimenovanje (pretekle) pripadnosti neki hiši ali njene dejavnosti in (sedanje) pripadnosti berača oziroma brezdomca samemu sebi.

Ljudje so se na njihovo prosjačenje različno odzivali, največkrat so bili socialni in so se jih usmili. Nahranili so jih, umili, postrigli in otrebili uši, oblekli, če so mogli, in zažgali njihove ušive cape ter jih prenočili – poleti na skednju ali pozimi v hlevu, redkeje v hiši, saj so se domači bali, da bi se sami nalezli uši. Če so berači prosili vbogajme na praznik, so jim dovolili pri hiši ostati še kak dan več. Pri žegnanju cerkvenega svetnika so berači prišli na svoj račun in so zato priromali od daleč, tudi od onstran Karavank. Ponekod, na večjih kmetijah, so berači in otroci dobili svoj prostor v veži, vsaki za svojo mizo, kjer so se lahko do sitega najedli (skoraj) istih jedi kot drugi gostje (na primer na Strmcu na Zilji). Včasih so jim dali tudi denar, največ po en groš, moko in zabelo pa po žlicah, saj je sami v omenjenem času niso imeli v izobilju.

¹ Darja Zaviršek, *Ženske in duševno zdravje. O novih kulturah skrbi*. Ljubljana, 1994, str. 51, 53–54.

² Marija Makarovič, Ivan Modreč, *Črna in Črnjani. Narodopisna podoba koroškega delavskega naselja do druge svetovne vojne*. Črna, 1986, str. 177.

Vse svoje premoženje so berači nosili s seboj v culici, umirali pa so zaradi starostne oslabelosti ali drugih bolezni.

“Za denar je bilo hudo. Za časa Dollfufa¹¹ so zelo beračili. Na uro jih je prišlo kar nekaj k hiši.”¹²

“Ker je bila dolga leta pred nemško zasedbo kriza, je bilo mnogo ljudi brezposelnih, kmetje skoraj niso mogli prodati lesa, cene za govejo živijo in prašiče so bile čisto na tleh. Na cesti je bilo polno prosjakov, skoraj ni bilo dneva, da ne bi pri nas kdo prenočeval – poleti na skednju, pozimi v hlevu, a če je bil že starček, pa za pečjo v hiši.”¹³ (1923, Bilčovs, Rož)

84 *“Pred vojno so bila trda leta. Hlapci in dekle so morali delati na kmetijah za majhen lon, ker kmetje niso imeli denarja, da bi jih mogli plačevati. In koliko je bilo takrat petlarjev, ki so hodili od hiše do hiše prosit za darove. Pri nas je vsako noč kdo prenočeval, poleti na skednju, pozimi pa v hlevu.”¹⁴ (1921, Belovče pri Dobrli vasi, Podjuna)*

“Kadar je prišel kak berač, ga je ded vprašal in pregledal, če je čist in nima uši. On ga je peljal v hlev, ga postrigel, okopal in preoblekel, če je bil praznik, ni smel od hiše.”¹⁵ (1905, Globasnica, Podjuna)

“Moja mati je bila tako dobra, da se ne da povedati. Bila je svetnica. Pripeljala je berače v hišo, vse ušive, jih slekla in skopala ter nahranila. Dala jim je kako naše oblačilo, ušive cunje pa je sežgala. V sosednji vasi (blizu Hodiš) je bilo kar nekaj beračev. Hodili so od hiše do hiše, spali so na senu ali pa v hiši, če so jih pustili, zato so pa domači tudi večkrat dobili uši.”¹⁶ (1912, anonim., Rož)

“Ko sem bila še majhna, je hodila okrog Tomova Mica. Ni bila domačinka. Nosila je volneno hadrco, v rokah je imela kanglico. Vanjo je dajala vse, kar je dobila. Ko je prišla k hiši, je vedno prosila “za ene petstu”. Enkrat je prišel tudi berač, pa sem mu dala groš, ki mi ga je bila dala mama, pa ga je nazaj zatepu.”¹⁷ (1924, Št. Jakob, Rož)

Veliko beračev je bilo invalidnih, slepih, brez prstov na rokah, umsko prizadetih ali le oslabelih in izčrpanih ter ostarelih in podobno, kar bi lahko bil razlog za njihov poklic. Invalidni ali poškodovani pač niso bili sposobni fizično delati na kmetih, tako da si niso mogli pridelati preužitka ali kakšnih drugih gmotnih temeljev, s katerimi bi si omogočili dostojno starost. Možno je tudi, da jih je v svet gnala želja po širjenju obzorij ali pa zanje preprosto ni bilo dela (in prostora) na majhni kmetiji, druge zaposlitve pa si niso bili sposobni ali je niso

¹¹ Avstrijski zvezni kancler in zunanji minister, ki je leta 1933 uvedel diktatorski režim, razpustil parlament in politične stranke, tudi nacistično. Leta 1934 so ga ubili avstrijski nacisti.

¹² Pripovedovalec o beračih. *TSŽ 2, ŽKS*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1994, str. 65.

¹³ Pripovedovalka o krizi in beračih. *TSŽ 4, ŽKS*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1996, str. 84.

¹⁴ Pripovedovalec o beračih. *TSŽ 4, ŽKS*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1996, str. 71.

¹⁵ Pripovedovalec o odnosu do beračev. *TSŽ 1, ŽKS*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, Tinje, 1993, str. 62–63.

¹⁶ Pripovedovalec o odnosu do beračev. *TSŽ 5, ŽKS*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1997, str. 56.

¹⁷ Pripovedovalka o odnosu do beračev. *TSŽ 3, ŽKS*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1995, str. 159.

hoteli poiskati. Velikokrat so bili berači nekdanji hlapci in dekcle. S tem ko si niso mogli ustvariti splošni stopnji enakovrednih življenjskih pogojev ali za starost prihraniti nekaj denarja, so ostali gospodarsko in družbeno na obrobju, kar jih je lahko še bolj potisnilo v beračenje. Nikakor ni vseh beračev metati v isti koš, pravi Marija Stanonik na podlagi objavljenega vogrškega gradiva iz slovstvene folklorne. Nekateri so si občasno skušali zaslužiti kruh, sekali so na primer steljo in kosili mah v gozdu za kmete, nekateri so imeli tudi svojo življenjsko filozofijo.¹⁸ V radiškem ustnem izročilu so tudi ohranjeni spomini na brezdomce, ki so se preživljali z delom v šteri in so izdelovali razne v gospodarstvu potrebne predmete, kot na primer košare, konjske komate, škafe, metle, grablje, jermene in podobno.¹⁹

Nekateri siromaki so bili tudi godci ali pa so imeli čut za pripovedovanje in so bili teatralično navdahnjeni, tako da je bila njihova družbena funkcija na ta način tudi povezovanje, zabavanje in kratkočasenje ljudi, velikokrat pa so tudi poučevali o življenju in krajih, ki so jih prehodili. To je bilo še posebej zanimivo za otroke, saj so bili berači v tem smislu prava paša za njihovo domišljijo ter radovednost in ob živi televiziji so se imeli priložnost marsičesa naučiti. Ob njihovem muziciranju pa so včasih zaplesali in se poveselili tudi odrasli. Kakšni vaški siromaki so bili priljubljeni pri otrocih tudi zato, ker so se z njimi igrali, jim peli, delali piskalice iz vrbovih vej in podobno.

*“Tudi ciganov in siromakov je hodilo veliko okrog, hodili so od hiše do hiše in prosili za denar in živež, ni minil dan, da bi nikogar ne bilo. Po grošu se jim je dajalo in moka, zabev po žlicah, saj so v tistem času kmetje sami težko živeli. /.../ S harmoniko je hodil okrog mož iz Goselne vasi, Vodnikov Šiman smo mu pravili. Skoraj vsako nedeljo je prišel na vas in godel, otroci smo plesali, včasih tudi odrasli. Bil je srečen, če smo mu ponudili kak groš in malico, bil je pa skoraj čisto slep. Ko so otroci večkrat vpili za njim, se je razburil, grabil je peči po cesti in jih metal za kričaći. /.../ Tudi Pjavčev Rokej je hodil od hiše do hiše, nosil je s seboj majhen puntelc. Ko je bilo žeganje si je povesod nabasal pogače in jo potem skrival po gumnih okrog. Dostikrat je bila že vsa zelena in plesniva, a nikoli ni bil bolan. Rokej ni imel prstov na roki, pravili so, da si jih je sam odsekal s sekiro, da mu ni bilo treba delati doma na kmetiji pri Plavcu na Dobrovi v Dobrli vasi. Na stare dni so ga našli mrtvega na sosedovem skednju. Počasi je zmanjkalo teh siromakov in smo jih še pogrešali.”*²⁰ (1933, Kršna vas, Podjuna)

“Vsi popotniki, ki so iskali prenočišće so bili pri nas sprejeti. Če so bili drugje povesod odgnani, so pri nas našli priložnost za počitek. /.../ Komaj so eni odšli, so bili že drugi na durih. To so bili vandrovci, kvanfarji, esharji, cigani in

¹⁸ Marija Stanonik, Miniatura – slovstvena folklorna v Vogrčah. *Osem stoletij Vogrč*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1995, str. 382.

¹⁹ Prim.: Mojca Ramšak, Obrti/Gewerbe. *Na poti v vas/Unterwegs ins Dorf. Kultura na Radišah skozi 90 let. Streifzug durch 90 Jahre Kultur am Radsberg*. Ur. Tomaž Ogris, Mojca Ramšak. Celovec, 1994, str. 70.

²⁰ Pripovedovalka o odnosu do beračev. *TSŽ 3, ŽKS*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1995, str. 173.

še druga raznovrstna beračija. V skednju pod huto, kjer je bila shranjena stelja za živino, in če je treba, še v hiši, so se ti različni ljudje ugnzdili. Od teh raznovrstnih ljudi smo se otroci kmalu nemško naučili, pravilno seveda šele pozneje v šoli. Ob zimskih večerih, ko je bil čas, so ti ljudje prišli v izbo in začeli pripovedovati, kaj se godi po svetu, kaj so videli, slišali in doživeli. Mi, posebno otroci, smo z odprtimi usti poslušali in le težko so nas spravili v posteljo. Nekega starega moža smo se prav posebno razveselili, kadar je prišel k nam. Mati so mu dali jesti, in ko se je okrepčal, je vzel stol, ga postavil na sredo izbe, sedel nanj in začel pripovedovati. To so bile pravljice, povesti, zdaj nemško, zdaj slovensko. Zadržal se je vselej vsebini svojih govorov primerno in igral kot kak gledališki igralec svojo vlogo. Že to njegovo zadržanje samo je bilo kratkočasno. Včasih se je trepal po kolenih, če je bilo treba, je zarajal, zarjul, se smejal, hudoval, metal svoj klobuk pod strop itn.”²¹ (1896, Ločilo, Zilja)

“V naši gmajni je zmerom pasel koze tudi vaški siromak Tinja. /.../ Mi smo ga imeli radi. Ko so se spomladi šibe majile, nam je delal piskalice iz vrbovih vej. /.../ Tinja je stanoval v stari pajštvi, samo dve majhni sobi sta bili. V eni je bil on, pozimi je bila tudi vsa žival pri njem, koze, kure, psi, mačke in osel. V drugi sobi je stanovala stara Jera. Ta žena je znala prerokovati, zato so ljudje hodili k njej. Pri prerokovanju je zmeraj zasadila nož v duri. Ko jo je oče nekoč vprašal, če ljudje to verjamejo, kar jim pove, je rekla, da jim že na obrazu vidi, kako jim je treba govoriti. Otroci smo se je zelo bali.”²² (1918, Brnca, Zilja)

O drugih družbenih in psiholoških razlogih beračenja, o družinah beračev, poklicu, morebitnem alkoholizmu in podobno iz zgodb ne moremo domnevati, ker jih pripovedovalci niso opisovali. Nekoliko več lahko zaslutimo le o njihovi občutljivosti in subjektivnem občutenju siromaštva ter socialni odrinjenosti.²³ Pojavne oblike in obseg revščine niso toliko v ospredju, ker ljudje bolj govorijo o odnosu z berači. Popolne razsežnosti koroške revščine v obliki beračenja iz zgodb niso razvidne, v premislek pa lahko vzamemo način poročanja pripovedovalcev o beračih. Poleg dogodkov in zunanjih opisov pritegne mehanizem o kolektivni zavesti vaške skupnosti. Zdi se, da ta beračev ni obravnavala kot nevarnih za družbeno ravnotežje, saj o njihovem odklanjanju, preziru in represiji pripovedovalci ne govorijo. Prav tako življenjepisi ne poročajo o beračih kot asocialnih, moralno propadlih grešnikih, nekaterim namreč celo priznavajo nekaj umetniškega talenta. O ljudeh z druge strani družbenega roba pripovedujejo na družbeno kritičen način, s tem pa ustvarjajo sečišča, na podlagi katerih med drugim razberemo podobo gospodarskih, družbenih, mentalitetnih in drugih značilnosti predvojne Koroške.

²¹ Pripovedovalka o popotnikih in kratkočasu, ki so ga prinesli v hišo. *TSŽ 3, ŽKS*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1995, str. 17.

²² Pripovedovalka o priljubljenem vaškem siromaku, ki je stanoval s prerokovalko. *TSŽ 4, ŽKS*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1996, str. 21–22.

²³ Marija Makarovič za Sele denimo ugotavlja, da je bilo od sedemnajstih, ki so umrli v Selah v letih 1802–1858, kar osem gostačev, en odpuščen vojak, za druge pa ni bilo podatka o poklicu. Najmlajši je umrl pri enainpetdesetih letih, najstarejši pa pri dvaindevetdesetih. *Sele in Selani. Narodopisna podoba ljudi in krajev pod Košuto*. Celovec, 1994, str. 98.

Seveda pa zato ne moremo sklepati, da če v zgodbah ni podatkov o odklonskih vedenjskih vzorcih beračev na Koroškem, da teh v resnici ni bilo. "Obtoževanje siromakov za vse zločine lahko sicer odpravimo kot predsodek, vendar je res, da obstaja povezava med revščino in prestopniškimi skupinami, kakor je tudi res, da je revščina dejavnik, ki poraja zločine. /.../ Vsekakor pa ne moremo trditi, da je socialna pomoč omogočala zajedavsko in zločinsko življenje celim množicam ljudi, sposobnih za delo."²⁴ To potrjuje tudi percepcija piscev in pripovedovalcev življenjskih zgodb, ki so o beračih poročali sočutno in človekoljubno. Berači so pripadali reliefu koroške skupnosti, sicer se v vaških skupnostih ne bi pojavil občutek odgovornosti do njih. Pri tem je šlo za medsebojno pomoč brez preračunljivosti in vzvišenega sočutja, za empatijo do beračev, a ne na ravni družinskih, sosedskih ali poklicnih vezi, pač pa lokalnih. Pripovedovalci ne omenjajo nobene oblike občinske ali državne pomoči beračem, omenja pa jo na primer gradivo Marije Stanonik za Vogrče. Tam je občina odločila, koliko dni jih bo kdo imel na hrani in prenočišču.²⁵ Država je torej začela skrbeti za preventivne ukrepe.

Po drugi svetovni vojni beraštva ni bilo več, saj so imeli urejeno socialno, pokojninsko, nezgodno in varstveno zavarovanje.²⁶

LITERATURA

- GEREMEK, Bronislaw, *Usmiljenje in vislice. Zgodovina revščine in milosrčnosti*. Ljubljana, ISH, 1996.
- MAKAROVIČ, Marija, *Strojna in Strojanci. Narodopisna podoba koroške hribovske vasi*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1982.
- MAKAROVIČ, Marija (ur.), *Tako smo živeli 1. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Tinje, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1993.
- MAKAROVIČ, Marija, *Sele in Selani. Narodopisna podoba ljudi in krajev pod Košuto*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, 1994.
- MAKAROVIČ, Marija (ur.), *Tako smo živeli 2. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1994.
- MAKAROVIČ, Marija (ur.), *Tako smo živeli 3. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1995.
- MAKAROVIČ, Marija (ur.), *Tako smo živeli 4. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1996.
- MAKAROVIČ, Marija (ur.), *Tako smo živeli 5. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1997.
- MAKAROVIČ, Marija – MODREJ, Ivan, *Črna in Črnjani. Narodopisna podoba koroškega delavskega naselja do druge svetovne vojne*. Črna, Krajevna skupnost Črna na Koroškem, 1986.

²⁴ Bronislaw Geremek, *Usmiljenje in vislice. Zgodovina revščine in milosrčnosti*. Ljubljana, 1996, str. 268.

²⁵ Marija Stanonik, *Miniatura – slovstvena folklor v Vogrčah. Osem stoletij Vogrč*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1995, str. 391.

²⁶ Gl. poglavje o beračih in ubožcih. Marija Makarovič. *Sele in Selani. Narodopisna podoba ljudi in krajev pod Košuto*. Celovec, 1994, str. 98.

- RAMŠAK, Mojca, Obrti/Gewerbe. *Na poti v vas/Unterwegs ins Dorf. Kultura na Radišah skozi 90 let. Streifzug durch 90 Jahre Kultur am Radsberg.* Ur. Tomaž Ogris, Mojca Ramšak. Celovec, Slovenska prosvetna zveza, 1994, str. 69–75.
- STANONIK, Marija, Miniatura – slovstvena folklor v Vogrčah. *Osem stoletij Vogrč.* Ur. Marija Makarovič. Celovec, Krščanska kulturna zveza, 1995, str. 38–400.
- ZAVIRŠEK, Darja, *Ženske in duševno zdravje. O novih kulturah skrbi.* Ljubljana, Visoka šola za socialno delo, 1994.
-

BESEDA O AVTORICI

88

Mojca Ramšak, dr. etnologije in prof. filozofije. Od leta 1993 mlada raziskovalka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete, od leta 2001 asistentka z doktoratom na Inštitutu za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU in docentka za antropologijo vsakdanjega življenja na Fakulteti za podiplomski humanistični študij (ISH) v Ljubljani. Njene glavne teme so etnološka enciklopedistika (tudi tema njene magistrske naloge leta 1997), zgodovina etnologije, metodika in tehnike raziskovalnega dela in avtobiografske raziskave. Doktorirala je z disertacijo *Raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev* (1999). Objavila je okoli 200 znanstvenih in strokovnih člankov v Sloveniji in tujini, sodelovala na mednarodnih simpozijih v tujini in v Sloveniji. Bila je urednica *Glasnika Slovenskega etnološkega društva* in *Knjižnice Glasnika Slovenskega etnološkega društva* ter sourednica koroške knjižne zbirke *Na poti v vas/Unterwegs ins Dorf*. Je pobudnica in soustanoviteljica Centra za biografske raziskave v Ljubljani.

ABOUT THE AUTHOR

Mojca Ramšak, has a Ph.D. in ethnology and is a graduated professor in philosophy. She worked as a young researcher at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology of the Faculty of Arts (Ljubljana) from 1993 onwards. From 2001 she has been an assistant professor with a doctoral degree at the Institute of Slovene Ethnology of the Scientific Research Centre of the Slovene Academy of Sciences and Arts, as well as lecturer in the anthropology of everyday life at the Graduate School of Humanities (*Institutum Studiorum Humanitatis* - ISH) in Ljubljana. Her principal subjects of interest are ethnological encyclopaedic works (the theme of her 1997 master's dissertation), the history of ethnology, the methods and techniques of research work and autobiographical research. She took her doctoral degree with a dissertation entitled *Researcher of Biographies in Ethnology – the Case of Carinthian Slovenes* (1999). Dr. Ramšak has published about 200 scientific and specialist articles in Slovenia and abroad, and has participated in international symposia abroad and in Slovenia. She has further acted as editor of the Slovene Ethnological society's journal *Glasnik*, the collection of publications and as co-editor of the Carinthian collection of books *Na poti v vas/Unterwegs ins Dorf*. She was an initiator and co-founder of the Centre for Biographic Research in Ljubljana.

SUMMARY

BEGGARS AND THE ATTITUDE TOWARDS THEM IN CARINTHIA, AUSTRIA, IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

In the narrow sense of the word, beggars and homeless people were unmarried, poor people with no family ties, who lived a specific vagrant life, which meant that they lived in destitution and had no permanent domicile or job; quite often they were physically infirm and needed help. Some wandered from place to place in Carinthia, while others were village poor. The concept of beggars and homeless people embodied different material conditions, social relations, privacy, emotional and physical feelings.

A more or less secret sphere of reality was the fact that there were also poor and homeless women. It was long believed that women were not affected by such conditions, because they were attributed to men's impetuous nature and their vagabond streak. To be homeless was improper for a woman, and everything improper was hidden. The traditional views of homelessness derived from the prevailing sexual ideologies, and they discerned two groups of homeless people according to the reasons for their condition. Men were held to have become vagrants because they had failed in their occupation, and this failure was connected with their inability to provide for a family. Women, on the other hand, were thought to have become homeless because, among others, they could not cope with the roles of mothers and wives. According to the life stories, most of the beggars in Carinthia were men, but the narrators remembered that women were by no means exceptions. Women whose condition was close to that of beggars and the homeless used an informal network, through which they arranged for themselves a more or less temporary place to stay, and this makes them appear as a secondary group of homeless people in the village's collective awareness and in the life stories.

The narrators of the life stories generally remembered the homeless by their nicknames or house names – e.g. Vodnikov Šiman, Pvažev Rokej, Pekov Anza, Tomova Mica, Grosova Jera, Tinja, Smodl, Rebrc, etc. – not by their real names and surnames. The nicknames usually denoted something that was special about them. In the cases mentioned in the life stories, these names exclusively referred to the house they belonged to in the past, or the trade carried out in that house, or to the (present) status of a beggar or vagrant – that is to a person who belonged only to himself.

Though people responded to the pleas of beggars in different ways, they usually showed compassion. They fed them, washed them, cut their hair, deloused them, and gave them clothes (that is, if they had any to give away), burned the lice and the beggar's rags, and let them stay overnight – in the barn in summer or in the stable in winter, and only rarely in the house, because they were afraid to get lice from them. When a beggar came to the house on a holiday, he was usually allowed to stay a or two longer. The festive days of the patron saints of churches were the best opportunities for begging and beggars wandered to the churches from far away, even from the other side of the Karavanke. On some big farms it was customary for beggars and children to have a special place in the entrance, though seated at separate tables, and the beggars could eat their fill of (almost) the same dishes as the other guests. Occasionally, they were also given money, usually a *groschen*, and flour and fat by the spoon, because people were short of either in those times. Beggars carried all their belongings in a bundle, and they died of old-age infirmity or other diseases. After the Second World War, they were no longer beggars, because they were given social, pension, accident, and care insurance.
